

UTBYTTE

PENGA OG LIVET ANITA HOEMSNES OG JORUN S. F. AARTUN

Kommentator Anita Hoemsnes (til venstre) og journalist Jorun Sofie F. Aartun skriver om penger og privatøkonomi i spalten «Penga og livet».

Har du råd til advokat, egentlig?

Slik unngår du å betale dyrt for å ta sjefen, naboen eller eksen til retten.

Det er heldigvis få rettssaker som ender med en advokatregning på rundt 260 millioner kroner, som i striden mellom Kistefos og Aker om Solstad Offshore. Der sitter advokater med timepriser på over 8000 kroner i rettssalen.

Milliardærene Christen Sveaas og Kjell Inge Røkke får neppe søvnproblemer av regningen. Men for de fleste som trenger advokat, handler det ikke om prestisje eller milliardverdier – det handler om jobben, hjemmet eller privatøkonomien.

Når regningen løper løpsk. Barnefordeling, skilsmisseoppgjør, grensetvister, konkurser, misnøye med bolig- eller bilkjøp: Livets små og store økonomiske krangler har en lei tendens til å ende i en rettssal.

Hvert år behandles over 12.000 sivile saker i norske domstoler – men tallet synker. Det skyldes ikke at folk har fått mindre å krangle om, ifølge Rett24, men at terskelen for å ta en sak til domstolen er blitt høyere på grunn av kostnadene.

Regningene kan bli brutale. Da Elisabeth Bull Daae tapte arbeidsrettssøksmålet mot Oljefondet, satt hun igjen med saksomkostninger på 3,4 millioner kroner. Merethe Solberg, som tapte saken mot Fellesforbundet om å få jobben tilbake, fikk en advokatregning på 1,3 millioner kroner.

Et annet eksempel: Piloten som i fjor gikk til sak mot luftambulanseselskapet Avincis Aviation. Lagmannsretten slo fast at hans oppførsel hadde hatt negativ innvirkning på arbeidsmiljøet. Han ble dømt til å betale saksomkostnader på over fire millioner kroner, og mistet retten til å stå i stillingen mens saken pågikk.

Sakene viser hvor fort advokatutgifter kan løpe – også for privatpersoner.

– **Demokratisk problem.** Jusprofessor Jørn Øyregarden Sunde kaller det et demokratisk problem. I boken «Har eg rettstryggleik» påpeker han at kostnadsnivået bidrar til et classeskille: De som har råd til å ta en sak, og de som ikke tør å ta den økonomiske risikoen. Han foreslår blant annet

Vurder juridisk sannsynlighet, ikke bare moralsk rett. Selv om du føler deg urettferdig behandlet, er det ikke gitt at loven står på din side

kutt i advokatenes timepriser.

Jusprofessoren har et poeng: En undersøkelse Advokatbladet har gjort blant 45 advokatkontorer, viser at timeprisene varierer fra 1100 til 7000 kroner.

Kartlegg timebruk. Derfor er vårt første råd: Hvis du trenger en advokat, er det greit å sjekke flere steder før du gjør en avtale. Like viktig er det å be om et anslag på hvor mange timer som vil gå med til saken. Kanskje kan du selv bidra med innhenting av dokumenter og andre forberedelser for å hindre at taksometeret løper løpsk?

Velger du en advokatpartner, kan det være lurt å spørre om en rimeligere advokatfullmektig kan gjøre deler av jobben.

Før du går til sak, bør du også ha en økonomisk buffer. Rettsprosesser kan bli langdryge, og motparten kan trenere saken. En egen «krigskasse» gjør det mulig å stå løpet ut uten å sprengte privatøkonomien.

Vurder juridisk sannsynlighet, ikke bare moralsk rett. Selv om du føler deg urettferdig behandlet, er det ikke gitt at loven står på din side – og regningen kan bli høyere enn den emosjonelle oppreisningen.

Har du rett på advokatbistand? Heldigvis finnes det måter å få advokathjelp på uten å sprengte privatøkonomien.

Mange medlemsorganisasjoner og fag-

SLIK KAN DU REDUSERE ADVOKATKOSTNADENE:

- **Sjekk om du allerede er dekket:** Mange har advokathjelp gjennom fagforening/medlemskap eller via forsikring (for eksempel innbo, hus, bil).
 - **Spør om «rettshjelpsdekning» i forsikringen din:** Rettshjelp kan dekke store deler av advokatkostnadene ved en tvist – ofte med egenandel og et maksbeløp.
 - **Undersøk fri rettshjelp:** I noen saker kan staten dekke advokat helt eller delvis, avhengig av inntekt/formue og sakstype.
 - **Kjøp en kort vurdering først:** Be om 1–2 timer for en realistisk vurdering av sjanser, risiko og beste strategi, før du bruker penger på full «rettssakspakke».
 - **Be om fastpris eller pristak:** Avtal hva advokaten faktisk skal gjøre.
 - **Gjør forarbeidet selv:** Samle og sorter: kontrakter, eposter, kvitteringer, meldinger og tidslinje. Jo ryddigere du leverer saken, jo færre fakturerbare timer går med.
 - **Bruk billigere spor før du går til retten:** Sjekk om saken kan løses via klageorgan/nemnd, forliksråd eller megling. Det er ofte langt billigere enn domstolene.
- Kilde: LO, regjeringen, Advokatbladet, DN.

foreninger har advokatbistand som en medlemsfordel. De kan også tilby advokatforsikring, men sjekke hva den inkluderer.

De fleste har dessuten såkalt rettshjelps-forsikring i skadeforsikringen (bil, båt, innbo, hus). Den er ofte begrenset oppad til et visst beløp, men det kan ta deg et stykke på vei dersom du føler deg lurt i et boligkjøp eller du har havnet i krangel med naboen om felling av trær.

Husk at rettshjelpen i noen tilfeller kun dekker dine kostnader – ikke motpartens – dersom du taper saken.

Fri rettshjelp. Hvis du har lav inntekt kan du kvalifisere til fri rettshjelp. I fjor kom det på plass nye regler for bruk av fri rettshjelp. Disse omfatter langt flere enn i dag.

Fri rettshjelp gis til personer som ikke har økonomi til å dekke den fulle kostnaden av slike utgifter selv, men kun i saker av «spesielt stor personlig og velferdsmessig betydning».

Inntektsgrensen for å få fri rettshjelp er utvidet til 5G (640.000) kroner, men det er noen vilkår som må oppfylles.

Sjekk mulighetene. Spørsmålet melder seg raskt: Skal man akseptere urett bare fordi regningen skremmer? Det strider imot enhver rettferdighetsans.

Derfor gjelder det å vite hvilke muligheter som finnes før du lar frykten for advokatregningen avgjøre. Å sammenligne priser, spørre om tidsbruk og bruke forsikringer, fagforeninger og ordninger for fri rettshjelp kan være forskjellen mellom å gi opp – og å få prøvd om man faktisk har rett.

I et rettsamfunn bør ikke tilgangen til domstolene avgjøres av hvem som har råd til å tape.

LEDELSE ØYVIND KVALNES

Ytringsklima rundt bordet

Lederskap handler om å sørge for at alle rundt bordet kjenner seg viktige og velkomne.

Nylig besøkte jeg en utvidet ledergruppe på rundt trediver personer. Temaet vi skulle snakke om var psykologisk trygghet og friksjon. Hva skal til for at individene i en gruppe kjenner seg invitert til å ta ordet og ytre seg? Hvilke grep kan mobilisere motstemmer og skape grunnlag for vennlig og konstruktiv friksjon? Hvordan unngå taushetsmysteriet, at folk som har noe viktig å si og muligheten til å si det, likevel velger å være tause? Hvordan nøytralisere hierarkier som kan få enkelte til å kjenne seg mindre viktige enn andre?

Disse lederne satt ved et smalt og avlangt bord, og jeg snakket med dem fra en ene bordenden. Dermed hadde jeg noen av dem tett på, mens andre befant seg et stykke unna. Dette var en gruppe jeg møtte for første gang, så med et par unntak ante jeg ikke hvilke roller de ulike personene som satt rundt bordet hadde i organisasjonen.

Ganske tidlig i seminaret var det en person lengst vekk fra meg, ved den andre bordenden, som rakk opp hånden. Hun spurte om jeg var klar over at de som satt nærmest meg, høyest oppe ved bordet, var toppledelsen i organisasjonen, og at de lenger nede var seksjonsledere, og dermed lavere på rangstigen. Det er slik vi pleier å sitte, fortsatte hun. Hvordan trodde jeg denne bordplasseringen kunne påvirke ytringsklimaet i rommet?

Dette var et modig bidrag til samtalen om den psykologiske tryggheten rundt bordet. Fra forskningen vet vi at hierarkier kan stå i veien for at folk ytrer seg, selv om de har noe viktig å si. De lavest rangerte kan tvile på at ytringene deres vil bli verdsatt og er velkomne.

Terskelen for å være verbalt aktiv i en gruppe kan senkes gjennom å nøytralisere hierarkier. Det finnes ulike måter å markere at alle her er viktige bidragsytere og har stemmer som det er verdt å lytte til. Seniorer kan for eksempel dele historier om egne tabber og feil, for å illustrere sine menneskelige sider. De er ikke supermennesker som får til alt de prøver på. Delingen kan gjøre at juniorene senker skuldrene og forstår at feiling er en del av hverdagen i organisasjonen.

De fysiske møteplassene og rutinene på

jobb kan også påvirke hvordan mennesker opplever sin egen rolle og i hvilken grad de fornemmer at det er rom for å ytre seg. Det er her bordplassering blir relevant. Terskelen for å ta ordet kan være ekstra høy hvis du alltid plasseres lengst nede ved bordet. Hvem som sitter hvor er ikke nødvendigvis planlagt og gjennomtenkt. Mest trolig er det vaner og rutiner som har stivnet til, men likevel legger dette føringer for ytringsklimaet rundt bordet.

En representant for toppledelsen øverst ved dette langbordet forklarte at de ofte hadde møter uten seksjonslederne, og at det da var naturlig for dem å gruppere seg ved den øverste bordenden. Ved de utvidede møtene fant de sine vante plasser der oppe. Ingen hadde tenkt over at de ledige plassene dermed var lengst vekk fra dem, og at bordplasseringen kunne legge en demper på aktivitetsnivået til seksjonslederne.

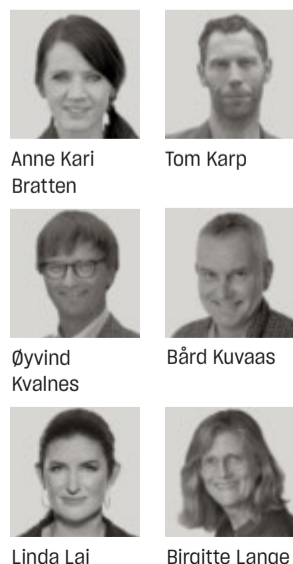
Dette var en utvidet ledergruppe som oppdaget at de trenger å gjøre endringer i

de fysiske rammene for møtene sine. Kan de skifte over til å møtes ved et rundt bord? Dette er en bordform hvor ingen sitteplass er mer privilegert enn andre. Det er enklere å møte hverandres blikk og snakke ansikt-til-ansikt. Hierarkiene blir ikke nødvendigvis borte ved et rundt bord, men de blir i hvert fall ikke forsterket.

Denne gruppen er nok for stor til at et rundt bord er løsningen. De kan heller prøve ut alternative bordplasseringer. Her har de sjansen til å teste og eksperimentere, og se hva som skjer med ytringsklimaet. Det er ingen automatikk i at ting løser seg ved å endre rutinene, men det gir muligheter for positiv utvikling.

Å granske sine egne hverdagsvaner og rutiner er en form for anvendt filosofi i sokratisk ånd. Vi kan gå oss fast i noen vaner som forhindrer dialog, læring og samarbeid. Replikken fra hun som påpekte mønsteret i bordplassering kan vise seg å være gull verdt, hvis den bidrar til endringer som mobiliserer et større mangfold av stemmer i rommet. ■

ØYVIND KVALNES er professor i organisasjonsatferd, Handelshøyskolen BI

Linda Lai Birgitte Lange

Har du et spørsmål du trenger hjelp til? Send inn din problemstilling til pengaoglivet@dn.no.